پته آموزشی؛ حق انتخاب یا مالکیت؟

دکتر محمد حسن حسنی شلمانی*

چکیده

پته آموزشی از روشهایی است که دسترسی والدین را به مدارس افزایش می‌دهد و سبب ایجاد حق انتخاب مدرسه برای والدین می‌شود. با توجه به اینکه در نظر گرفتن حق قانونی برای والدین از طریق پته آموزشی مستلزم در نظرگرفتن ملاحظاتی در مشارکت با دولت است، لذا مشخص کردن محدوده حق قانونی برای والدین، تعیین می‌کند که بدانیم آیا پته آموزشی صرفاً سبب ایجاد حق انتخاب برای ثبت‌نام دانش‌آموزان در مدارس می‌شود یا این حق، نوعی مالکیت اعتباری برای والدین ایجاد می‌کند که براساس آن می‌توانند در بخشی از برنامه آموزشی مدرسه‌ای که ثبت‌نام نموده‌اند حق رای داشته باشند. در این صورت والدین می‌توانند براساس حق قانونی خود در تصمیماتی اساسی‌تر از برنامه ریزی آموزشی مدرسه مشارکت داده شوند. این مسئله مستلزم ایجاد توانمندسازی برای خود-گردانی و مسئولیت‌پذیری بیشتر والدین برای روبه‌رو شدن با رویدادهای آموزشی است که دولت می‌تواند آن را برنامه‌ریزی و نظارت کند. از آنجا که طرح پته آموزشی یک نوع سرمایه‌گذاری از سوی دولت محسوب می‌شود و با توجه به سرمایه بودن پته آموزشی برای دولت و انتقال آن به والدین، در واقع دولت بخشی از مالکیت خود را به والدین واگذار می‌کند. بنابراین می‌توان پته آموزشی را مالکیت نیز بحساب آورد که این نوع از مالکیت اعتباری برای والدین تعیین کننده عدالت در بخش آموزش خواهد شد. این مقاله با تطابق ویژگیهای سرمایه با پته آموزشی بدنبال این است که نشان دهد پته آموزشی ذاتاً سرمایه‌گذاری توسط دولت محسوب می‌شود. برای دستیابی به این هدف از روش پژوهش نمودشناسی هرمنوتیکی بهره گرفته شده است.

کلید واژگان: پته آموزشی، ویژگیهای سرمایه، مالکیت، مالکیت اعتباری، حق انتخاب والدین

تاریخ دریافت: ۹۲/۱۱/۲۶ تاریخ پذیرش: ۹۳/۱۱/۱۸

*دکتری مدیریت آموزشی، کارشناس پژوهشی پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش hassani_1382@yahoo.com

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

مقدمه

یکی از مهم‌ترین روشهای انتخاب در بازار آموزشی به کارگیری پته آموزشی (کوپن آموزشی)[۱] است. پته‌های آموزشی برجسته‌ترین اصلاح بازاری در آموزش است. این مفهوم را، در قرن هجدهم، توماس پاین[۲] (مهرپور،۱۳۸۷) و پس از آن میلتون فریدمن[۳] در سال ۱۹۶۵ پیشنهاد کردند (قنادان،۱۳۸۴). با استفاده از طرح پته آموزشی، مدارس خصوصی گسترش می‌یابد و دستیابی والدین به این‌گونه مدارس موجب توسعه فرصتهای آموزشی می‌شود (فریدمن،۱۹۶۲؛ به نقل از وُسمن،[۴] ۲۰۰۵). برنامه پته آموزشی هدفمند، روشی مفید برای دستیابی گسترده به کیفیت آموزشی بالاتر است، به‌طوری‌که نابرابری را کاهش و دسترسی کسانی را که از امکانات آموزشی محروم هستند، به امکانات آموزشی افزایش می‌دهد و موجب نظارت از سوی والدین (تقاضای‌آموزشی) می‌شود (انگریست[۵] و همکاران، ۲۰۰۲).

بانک جهانی افزایش دسترسی خانواده‌ها را هدف اصلی برنامه پته آموزشی می‌داند و معتقد است که بهره گیری از این طرح و ارائه پول به والدین برای تحصیل کودکان، سبب جبران هزینه‌های آموزش خانوار می‌شود (پاترینوس[۶] و همکاران، ۲۰۰۹). علاوه بر این، اعتقاد بر این است که با اجرای طرح پته آموزشی و ایجاد نظام عرضه و تقاضای آموزشی، رقابت مدارس افزایش می‌یابد و مدارس را پاسخگو می‌کند (گاوری و واودا[۷]،۲۰۰۴). به این ترتیب والدین بهترین مدرسه را برای کودکان خود انتخاب می‌کنند و مدارس را وادار می‌کنند تا برای ثبت‌نام دانش‌آموز بیشتر، نتایج تحصیلی مدرسه را بهبود بخشند و در عین حال هزینه را کاهش دهند. علاوه بر این داشتن حق انتخاب والدین سبب می‌شود که مدارس، پاسخگویی به والدین را نسبت به پاسخگویی به دولت ترجیح دهند و با ارائه مشوق به مدارس، رویکرد نوآورانه برای آموزش در مدارس توسعه یابد (هانوشک[۸] و ویسمن،۲۰۰۷).

در واقع پته آموزشی سبب مشارکت والدین در تصمیماتی می‌شود که ضمن کاهش هزینه‌ها و افزایش دسترسی دانش‌آموزان باعث می‌شود تا کیفیت آموزشی در مدارس نیز افزایش یابد. اما آیا تصمیماتی که والدین با بهره گیری از ابزار پته آموزشی در مدارس می‌گیرند صرفاً این حق را به

---

۱. Voucher : حواله‌هایی است که دولت تهیه می‌کند و برای ثبت‌نام در مدارس در اختیار دانش‌آموزان مدارس برگزیده قرار می‌دهد.

2. Thomas Paine
3. Milton Friedman
4. Woessmann
5. Angrist
6. Patrinos
7. Gauri & Vawda
8. Hanushek

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

والدین می‌دهد که مدرسه‌ای را در مقابل مدرسه دیگر انتخاب کنند یا فراتر از آن، پته آموزشی، نوعی از سرمایه اجتماعی را به والدین اعطا می‌کند که در حکم حق شهروندی، دولت را موظف کند که نسبت به فراهم کردن سازوکار آن اقدام نماید. براین اساس در طراحی پته آموزشی، دولت تنظیم‌کنندهٔ بازار آموزشی محسوب می‌شود و به این ترتیب، تنها وظیفهٔ انتقال سرانهٔ دانش‌آموزی را به والدین به‌جای مدارس نخواهد داشت، بلکه نقش دولت در طراحی پته آموزشی به مثابه سرمایه اجتماعی و برای اثربخشی آن در فرآیند آموزش، ایجاد سیاستگذاریهایی منطقه‌ای و محلی است که باید متناسب با مناطق طراحی شود.

از آنجا که تضمین سرمایه اجتماعی جامعه به عهده دولت است و بدلیل آنکه تبدیل سرمایه اجتماعی به سرمایه دیگر و ایجاد کارکردهای اقتصادی از قابلیت مثبتی برخوردار است (شولر،[1] ۲۰۰۷)، از این رو سرمایه اجتماعی نوعی مالکیت به شمار می آید. سرمایه از ویژگیهایی برخوردار است و کوپن آموزشی یکی از ابزارهای سرمایه اجتماعی محسوب می‌شود که قبل از آنکه برای دانش آموزان مفید باشد برای والدین آنها مفید است (فیشل[2]،۲۰۰۵)؛ بنابراین دولت با انتقال سرانه دانش‌آموزی به والدین، نوعی سرمایه‌گذاری به وجود می‌آورد.

این مقاله بر آن است که نشان دهد چگونه پته آموزشی علاوه بر ارائه حق انتخاب به والدین، مالکیت نیز به حساب می‌آید. برای پاسخ به این مسئله و با تطبیق ویژگیهای سرمایه با پته آموزشی مشخص می‌شود که پته‌آموزشی سرمایه است، بنابراین دولت با سرمایه‌گذاری بر آن در واقع بخشی از مالکیت خود را به والدین واگذار می‌کند. والدین با دریافت پته آموزشی در واقع از حقوق مالکیت بر فرآیند آموزشی برخوردار خواهند شد که می‌توانند در فرآیندهای تصمیم‌گیری مدارس ایفای نقش کنند. به این ترتیب نظارت دولت نیز بر مدارس از شکل دیگری برخوردار می‌شود و در واقع بخشی از نظارت دولت به والدین برون‌سپاری می‌شود. بنابراین در قراردادهای بسته شده برای اجرای طرح پته آموزشی می‌توان سازوکارهای نقش و مشارکت والدین در نظارت و تصمیم‌گیری مدارس را تبیین کرد.

روش پژوهش

در این پژوهش از روش "نمودشناسی هرمنوتیکی"[3] یا "نمود شناسی تفسیری"[4] استفاده شده است. هرمنوتیک، تکنیکی ویژه براساس تفسیر متن است و به معنای توصیف و توضیح نمودهای

1. Schuller
2. Fischel
3. Hermeneutical phenomenology
4. Interpretive phenomenology

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

گوناگون به کار می رود. اصطلاح متن می‌تواند اشاره به یک سند مانند کتاب راهنمای برنامه درسی یا آداب اجتماعی یا هر چیزی داشته باشد که حاوی پیامی باشد که بتوان آنرا خواند (گال،۱۳۸۳). به باور هوسرل نمودشناسی روشی است که دیدن ذات، حقیقت یا معنای هر چیز، رویداد و موضوعی را ممکن می سازد (ساکولوفسکی، به نقل از ضرغامی و بازقندی،۱۳۹۱). نقطه مرکزی این رویکرد، فهم ساختار ذهنی یعنی فهمیدن است. فهم ساختار ذهنی می‌تواند به منزله درک یک ساختار روانشناختی (به‌ویژه با درنظرگرفتن فهم همدلانه)، فهم ساختار ذهنی معنا و فهم متن باشد. این درک و فهم، فرد را به معنای واقعی یک متن نزدیک می‌کند و ساختارهای ذهنی بالاتر را شکل می‌دهد (ابوالمعالی،۱۳۹۱).

هوسرل قاعده نمودشناسی را این گونه توضیح می‌دهد که باید موضوع از پیرایه‌ها پیراسته شده و به ویژگیهای ذاتی موضوع فروکاسته شود. به بیان دیگر، لازم است هرگونه داوری، نظر یا پیش‌فرضی درباره موضوع مورد بررسی کنار گذاشته شود و به دور از هرگونه توضیح و تفسیری گزارش و توصیف کرد تا ذات موضوع نمایان شود. پس باید آموخته‌های گوناگون، نظامهای فلسفی و به عبارت دیگر تمامی آموزه‌های پیشین کنار گذاشته شوند و فقط نمودهایی که آشکار شده‌اند، توصیف شوند. گامهایی که در روش نمودشناسی باید برداشته شوند، عبارت‌اند از: الف) در نظر گرفتن موضوعی برای نمودشناسی؛ ب) فروکاهش؛ ج) تعیین ویژگیهای ذاتی در برابر دیگر ویژگیهایی که به معنای پیش گفته، ذاتی نیستند و هستی موضوع به آنها وابسته نیست، د) تعیین و توصیف ویژگیهای ذاتی (باقری،۱۳۸۹). با استفاده از روش پژوهش مذکور به ماهیت و ذات پته آموزشی می‌پردازیم.

ماهیت و ذات پته آموزشی

در شرایط کنونی به خلاف دنیای قدیم خانواده‌ها نمی‌توانند به تنهایی تمام آموزشهای لازم را به فرزندان خود منتقل کنند، زیرا برای زندگی امروزی مهارتهایی لازم است که انتقال آن به فرزندان از توانایی خانواده خارج است. بنابراین ضرورت تأکید بر حق آموزش کودکان اهمیت پیدا می‌کند. حق آموزش، فراگیری معلومات از طریق آموزش و پرورش ابتدایی و عمومی و تخصصهای عملی از طریق آموزش کاربردی، نظیر آموزش فنی و حرفه‌ای را در بر می گیرد (هاشمی،۱۳۸۴).

فریدمن (۱۹۹۵) بر این موضوع تأکید کرده است که ترکیب تأمین مالی آموزش و اداره آن بوسیله دولت، نقش اندکی در ارتقای عدالت آموزشی دارد (کمیور، ۱۹۹۷؛ به نقل از

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

ادواردز و تیسدل[1]، ۱۹۸۹). بنابراین فریدمن به منظور ترکیب تأمین مالی دولتی با فراهم کردن خصوصی سازی پیشنهاد کرد که دولتها میزان حداقلی آموزش را از طریق اعطای پته‌هایی به والدین (که در صورت صرف خدمات آموزشی ارزشی برابر با حداکثر سرانه یک دانش‌آموز در یک سال خواهد بود) اجباری کنند (نقل از لوین و بلفیلد[2]، ۲۰۰۳).

پته‌های آموزشی با هدف دادن حق انتخاب به مصرف کننده، تقویت روحیه مشارکت‌جویی، علاقه‌مندی، ذوق و خصلت بخشش، افزایش رقابت و تلاش برای ایجاد نوآوری و تسهیل دسترسی گسترده‌تر خانواده‌های کم درآمد یا دیگر گروههای حاشیه‌ای و اقلیت به مدارس خصوصی، توزیع می‌شوند.

ایجاد شرایط کاملاً خصوصی در آموزش و پرورش امکان‌پذیر نیست، به‌دلیل آنکه مدارس جزیی از بخش دولتی به شمار می‌روند که از شرایط گوناگون و دستورهای اداری پیروی می‌کنند و باتوجه به اینکه تشکیلات اداری مدارس در معرض فشارهای پیچیده سیاسی قرار دارند و به همان اندازه که از معیارهای اقتصادی پیروی می‌کنند از معیارهای سیاسی نیز تاثیر می‌پذیرند (کارنوی[3]،۱۳۸۰: ۵۸)، لذا آمارتیا سن[4] مشارکت بخش خصوصی و دولتی را در کشورهای در حال توسعه، راه‌حلی برای آینده آموزش و پرورش این کشورها می‌داند (گزارش کارگاه آموزشی، ۲۰۰۷). بنابراین دولت به‌منظور کارآمدی طرح پته آموزشی نیازمند سیاستگذاریهای منطقه‌ای و محلی است تا بتواند خصوصی‌سازی مدارس را در چارچوب مشارکت بخش خصوصی-دولتی اجرایی کند. برای تعیین این نقش دولت، باید ماهیت پته آموزشی را مورد تحلیل قراردهیم تا بر اساس ماهیت وجودی پته‌آموزشی، از برنامه‌ریزی آن در جهت مشارکت بخش خصوصی-دولتی نهایت بهره‌برداری انجام گیرد. لذا در مرحله اول باید مشخص شود طرح پته آموزشی نوعی سرمایه‌گذاری دولتی است و در مرحله بعد با توجه به سرمایه بودن پته آموزشی برای دولت و انتقال آن به والدین در واقع دولت بخشی از مالکیت خود را به والدین واگذار می‌کند. بنابراین می-توان پته آموزشی را مالکیت نیز به‌حساب آورد که این نوع از مالکیتِ اعتباری برای والدین، سبب حق انتخاب برای آنها و تعیین کننده عدالت در بخش آموزش خواهد شد. در ادامه، با تطابق ویژگیهای سرمایه با پته‌آموزشی به این نتیجه خواهیم رسید که پته‌آموزشی ذاتاً سرمایه‌گذاری توسط دولت محسوب می‌شود.

1. Edwards & Tisdel
2. Levin & Belfield
3. Carnoy
4. Amartya Sen

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

تعریف و ویژگیهای پته آموزشی

در اصطلاح تجاری، سرمایه عواملی از تولید است که برای ایجاد کالا و خدمات مورد استفاده قرار می‌گیرند؛ اما خودشان در فرآیند تولید نیستند[1]. سرمایه اجتماعی[2] بیانگر اعتبار فردی افراد در بافت اجتماعی است. فرد می‌تواند سرمایه اجتماعی را از طریق اقدامات هدفمند به‌دست آورد (سوبل[3]،۲۰۰۲). از نظر بانک جهانی (۲۰۰۱) مفهوم سرمایه اجتماعی به مؤسسات، روابط و هنجارهایی دلالت دارد که کیفیت و کمیت تعاملات اجتماعی یک جامعه را تشکیل می دهد. به بیان دیگر سرمایه اجتماعی عبارت است از ارزش آن جنبه از ساختار اجتماعی که مانند منبعی در اختیار اعضا قرار می‌گیرد تا بتوانند به اهداف خود دست یابند (کلمن[4]،۱۹۹۸). افرادی که براساس هنجارهای مشترک به‌دنبال هدفی مشترک باشند می‌توانند با تشکیل ارتباطات اجتماعی، همکاری میان خود را آسان نمایند و بدین شکل حمایت متقابل اعضا با یکدیگر شکل می‌گیرد؛ این حمایت سبب به وجود آمدن ذخیره اجتماعی برای هر عضو شده و انباشته شدن آن سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهد.

بر اساس تعاریف ارائه شده از سرمایه و سرمایه اجتماعی، آیا پته آموزشی را می‌توان یک سرمایه اجتماعی تلقی به شمار آورد؟ اگر پته آموزشی سرمایه اجتماعی باشد می‌توان آن را سرمایه‌ای فرض کرد که ویژگیهای مالکیت بر آن تعلق می‌گیرد. اگر بپذیریم که مشارکت اجتماعی و مدنی موثر افراد در تعاملات یک جامعه از ابعاد مهم سرمایه اجتماعی محسوب می‌شود و همچنین اگر بپذیریم پته آموزشی نیز موجب مشارکت مؤثر والدین در توسعه آموزش و پرورش می‌شود، پس می‌توان پته آموزشی را سرمایه اجتماعی به شمار آورد. نارایان و پریچت[5] (۱۹۹۷: ۳) سرمایه را چیزی می‌دانند که انباشتگی آن سبب کسب درآمد بالاتر و یا نتایج بهتر می‌شود. شواهد موجود در بانک جهانی حاکی از آن است که پته آموزشی سبب توسعه اقتصادی کشورها خواهد شد (گاوری و واودا،۲۰۰۴). با توجه به تأثیر پته آموزشی در توسعه اقتصادی کشورها، می‌توان آنرا یکی از عوامل سرمایه‌گذاری برای توسعه اقتصادی به حساب آورد.

همچنین شواهد حاکی از آن است که کوپن آموزشی سبب دسترسی والدین برای ثبت‌نام دانش‌آموز خود می‌شود و به این ترتیب دانش آموزان نتایج بهتری به دست می آورند. کارولین

1. http://www.businessdictionary.com/definition/capital.html
2. Social capital
3. Sobel
4. Coleman
5. Narayan & Pritchett

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

هوکسبی[1] اقتصاددان دانشگاه هاروارد در سال ۱۹۹۴ در تحلیل خود بیان کرد که هم هزینه‌های آموزشی و تحصیلی و هم نتیجه‌ای که با افزایش فشار بازار بر مدارس دولتی به‌وجود می‌آید سبب افزایش پیشرفت تحصیلی و در عین حال کاهش هزینه‌ها می‌شود و این موضوع دلالت بر این دارد که برنامه پته آموزشی در بهره‌وری مدارس (نسبت پیشرفت تحصیلی دانش آموز به مخارج آن) مؤثر است (اتشایت،[2]۲۰۰۵). برنامه پته آموزشی هدفمند روشی مفید برای دستیابی به کیفیت آموزشی بالاتر است؛ به‌طوری‌که نابرابری را کاهش می‌دهد و دسترسی دختران و کسانی که از امکانات آموزشی محروم هستند را به امکانات آموزشی افزایش می‌دهد. همچنین سبب نظارت بر دانش آموزان می شود (انگریست و همکاران ،۲۰۰۲).

اندرسن[3](۲۰۰۵) برجسته‌ترین ویژگیهای سیستم پته آموزشی را به این شرح ارائه داده است:

- سرمایه‌گذاری براساس تقاضا انجام می‌گیرد.
- اگر مدارس قدرت جذب دانش‌آموزان را نداشته باشند تمامی مدارس خصوصی در احتمال زیان کردن سهمی مشترک خواهند داشت و بسته خواهند شد.
- والدین برای انتخاب مدرسه میان مدارس دولتی و خصوصی و همچنین میان مدارس دولتی آزاد هستند.
- سرمایه‌گذاری مالی و مقررات آموزشی از هم جدا هستند.
- مدارس خصوصی باید مطابق با استانداردهای تعیین شدهٔ بخش مرکزی عمل کنند.
- مدارس خصوصی از دانش‌آموزان متنوعی برخوردار می‌شوند، زیرا دانش‌آموزان از طبقات اجتماعی مختلف پذیرش می‌شوند.

برنامه پته آموزشی که در چند دهه اخیر طراحی و انجام شده است صرفاً برای افزایش حق انتخاب و رقابت شکل نیافته است، تا جایی‌که برخی از صاحب‌نظران کوپن آموزشی را سرمایه اجتماعی برای افراد جامعه می‌دانند (فیشل،۲۰۰۵). کشور آمریکا کشوری است که سرآمد تمرکززدایی در سیستم آموزشی است و فعالیت در بازار سرمایه برای مؤسسات و سازمانهایی که به‌دنبال کسب سود در آموزش هستند، با بهره گیری از برنامه پته آموزشی بیشترین قرارداد را میان

۱ . Caroline Minter Hoxby: اقتصاددانی که تحقیقات وی برنتایج اقتصاد دولتی و آموزش متمرکز است. وی طی سالهای ۱۹۹۴تا ۲۰۰۷ عضو هیات علمی دانشگاه هاروارد بود. وی در آن زمان یکی از ۲۴ استاد هاروارد محسوب می شد.

2. Etscheidt
3. Andersen

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

مدارس دولتی برای بخش خصوصی فراهم کرده است. در ایالات متحده امریکا مدارس چارتر با ایجاد پته آموزشی برای والدین حق انتخاب فراهم می‌کنند (گیل و همکاران[1]،۲۰۰۷).

تطبیق ویژگیهای پته آموزشی با سرمایه

برای بیشتر روشن شدن ادعای سرمایه بودن پته آموزشی به شرح ویژگیهای سرمایه می‌پردازیم زیرا براساس آن می‌توان مدعی شد که پته‌آموزشی، قابلیت تبدیل به یک سرمایه همچون دیگر سرمایه‌ها – انسانی و فیزیکی- را دارد و می‌تواند بر فعالیتهای اقتصادی تأثیر بگذارد. بنابراین با بهره‌گیری از ویژگیهای سرمایه به این سؤال پاسخ خواهیم داد که این ویژگیها با ویژگیهای پته آموزشی که اندرسن (۲۰۰۵) اشاره کرده است، مطابقت دارند.

ویژگیهای اساسی کالاهای سرمایه‌ای (رابیسون[2] و همکاران،۲۰۰۲) عبارت‌اند از: قابلیت تبدیل[3]، ماندگاری[4]، انعطاف‌پذیری[5]، جانشینی[6]، استهلاک[7]، اعتبار[8]، توانایی ایجاد سرمایه جدید از دیگری[9]، فرصت سرمایه‌گذاری[10]، قابلیت نقل و انتقال سرمایه‌گذاری[11].

قابلیت تبدیل: یکی از ویژگیهای کالاهای سرمایه قابلیت تبدیل شدن آنهاست، به‌طوری‌که می‌توانند با بهره گیری از منابع اولیه تبدیل به محصول گردند. پته آموزشی علاوه بر اینکه به‌طور نقدی به خانوارها برای ثبت‌نام فرزندشان کمک می‌کند، از جهات گوناگون نیز بر آموزش اثر می‌گذارد. برآیند پته آموزشی از چند جنبه قابل بررسی است که عبارتند از: ۱. جنبه اقتصادی ۲. جنبه اجتماعی۳. جنبه قابلیت‌زایی ۴. جنبه انتقال دانش.

۱. جنبه اقتصادی: با بهره گیری از پته آموزشی هزینه‌های اقتصادی دولت کاهش می‌یابد، زیرا با ارائه اعتبار سرانه دانش‌آموزی به مدارس، کارآمدی مدارس به‌دلیل عدم وجود رقابت کاهش می‌یابد (نادری، ۱۳۸۹)؛ در حالی‌که با انتقال سرانه دانش‌آموزی به‌جای مدارس به والدین، سبب رقابت‌پذیری مدارس و کاهش هزینه‌های آموزشی خواهد شد که به دولت تحمیل می‌شود. همچنین

1. Gill et al.
2. Robison
3. Transformation capacity
4. Durability
5. Flexibility
6. Substitutability
7. Decay
8. Reliability
9. Ability to create one capital form from another
10. Opportunities for investment
11. Alienability

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

برقراری ارتباط بیشتر میان والدین به‌دلیل نقشی که برای والدین در حق انتخاب ترسیم می‌شود، سبب به‌وجود آمدن سرمایه اجتماعی ویژه گروه[1] والدین خواهد شد (فیشل،۲۰۰۵).

۲. جنبه اجتماعی: پته آموزشی سبب ایجاد اعتماد متقابل میان دولت، مدرسه و والدین می‌شود. از نظر پاتنِم[2](۱۹۹۶)، که تئوری سرمایه اجتماعی را مطرح کرده است، این مفهوم به شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد اشاره دارد که به افراد کمک می‌کند تا برای دستیابی به اهداف مشترک به‌طور مؤثرتر عمل کنند (ص۵۶). براساس این تعریف پته آموزشی سبب مشارکت اجتماعی و سیاسی والدین در مدرسه می‌شود. به این ترتیب با اعتمادسازی متقابل، والدین و مدرسه بر سرنوشت خود نظارت می‌کنند و به خودگردانی در زندگی خو می‌گیرند، بنابراین بی‌تفاوتی سازمانی[3] در مدارس کاهش می‌یابد.

۳. جنبه قابلیت‌زایی: در واقع پته آموزشی معیارهایی را برای مشارکت والدین در انتخاب مدارس فراهم می‌کند تا آنان با مشارکت در تصمیم‌گیری مدرسه در فرآیند آموزش دانش‌آموزان درگیر شوند. به این ترتیب والدین با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند و درگیر شدن آنان به‌دلیل داشتن حق انتخاب در مدرسه موجب افزایش فضای اجتماعی قابلیت‌زا[4] می‌شود که خود توسعه انسانی را رقم خواهد زد. همچنین رقابت‌پذیری مدارس با بهره‌گیری از پته آموزشی، سبب پاسخگویی مدارس می‌شود و در نتیجه مدارس برای جذب هرچه بیشتر دانش‌آموز در پی افزایش قابلیت و توانمندی خود خواهند بود.

طرح حق انتخاب والدین در دهه‌های ۱۹۷۰،۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ با شروع مدارس چارتر دولتی و برنامه سرمایه‌گذاری دولتی پته آموزشی گسترش یافت. براساس اطلاعات مرکز ملی آمار آموزشی[5] که تایس و همکارانش در سال ۲۰۰۶ گزارش کرده اند، آمارها نشان می‌دهند که عملکرد و شناخت والدین در مورد حق انتخاب مدرسه رشد یافته است. یعنی طی سالهای ۱۹۹۳ تا ۲۰۰۳ ، درصد کودکان ثبت‌نام شده در ارجاع به مدارس دولتی از ۸۰٪ به ۷۴٪ کاهش یافته است و تعداد کودکانی

1. Community-specific social capital
2. Putnam
3. Organizational indifference
۴. در اولین گزارش ملی توسعه انسانی به‌منظور ترسیم مفهوم توسعه انسانی با تأکید بر هدف زندگی بهتر، توسعه انسانی بدین صورت تعریف شده است: توسعه انسانی فرآیند بسط انتخابها در بستر فضای اجتماعی قابلیت‌زا برای دستیابی به زندگی بهتر است (سازمان برنامه و بودجه، اولین گزارش ملی توسعه انسانی، ۱۳۷۸).
5. National Center for Education Statistics (NCES)

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

که از طریق طرح انتخاب والدین در مدارس دولتی ثبت‌نام کرده‌اند از ۱۱٪ به ۱۵٪ افزایش یافته است (اتشایت،۲۰۰۵).

۴. جنبه انتقال دانش: آنچه اکنون در زمینهٔ مدیریت دانش وجود دارد این است که مدیریت دانش در پی دادن اطلاعات مناسب به افراد مناسب در زمان مناسب است. اما در رویکرد جدید مدیریت دانش[1] هم با ترکیب دانش و هم با انجام دانش به منزلهٔ نسل دوم مدیریت دانش یا عرضه و تقاضای مدیریت دانش سروکار داریم، بنابراین با بهره‌گیری از پته آموزشی نیاز اطلاعاتی والدین به دستیابی به مدرسه‌ای بهتر افزایش می‌یابد. وجود روابط اجتماعی والدین بایکدیگر با بهره‌گیری از پته آموزشی سبب به اشتراک‌گذاری دانش و افزایش قابلیت‌زایی والدین می‌شود و تقاضا برای دستیابی به دانش و اطلاعات تحصیلی دانش‌آموزان افزایش می‌یابد که سبب به‌وجود آمدن فضای تجاری سازی دانش در آموزش و پرورش می‌شود (فایرستون[2]،۲۰۰۵).

ماندگاری: ماندگاری سرمایه به شرایط و موقعیتهای گوناگون بستگی دارد. ماندگاری سرمایه‌ای مانند زمین با تراکتور و ماشین‌آلات و مواد سوختنی متفاوت است. بنابراین ماندگاری سرمایه در پته آموزشی، نقاط مشترکی با سایر اشکال سرمایه دارد. از آنجا که یکی از ویژگیهای پته آموزشی این است که سرمایه‌گذاری در پته آموزشی براساس تقاضا انجام می‌شود و اگر مدارس نتوانند قدرت جذب دانش‌آموزان را داشته باشند، همهٔ مدارس خصوصی در احتمال زیان دیدن سهم مشترکی خواهند داشت و در نتیجه بسته خواهند شد. بنابراین ماندگاری پته آموزشی برای مدارس نیز مستلزم بهبود کیفیت مدارس خواهد بود.

انعطاف‌پذیری: یکی دیگر از ویژگیهای سرمایه ماهیت انعطاف‌پذیری آن است که انواع سرمایه براساس آن از هم تفکیک می‌شود. پته آموزشی نیز دارای این ویژگی است. این حالت به ویژگیهای منطقه‌ای که مدارس در آنها قرار دارند و به اندازه، شعاع و میزان اعتماد متقابل میان دولت و مدارس و والدین بستگی دارد که همهٔ موارد مذکور با در نظر گرفتن و تنظیم قرارداد فی‌مابین ذکر خواهد شد.

جانشین شدن: یکی دیگر از ویژگیهای سرمایه این است که می‌تواند جانشین و مکمل برای انواع دیگر سرمایه باشد. مانند ماشین‌آلات که می‌توانند جانشین حیوانات برای خدمات کشاورزی باشند و بهره‌وری آن‌را افزایش دهند. پته آموزشی نیز می‌تواند جانشینی برای نظارت دولت بر

1. New knowledge management
2. Firestone

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

مدارس باشد. به‌عبارت دیگر هزینه‌ای که دولت برای نظارت به مدارس می‌پردازد با استفاده از پته‌آموزشی کاهش می‌یابد و در عین حال موجب بهره‌وری بیشتر می‌گردد.

استهلاک: ویژگی دیگر کالاهای سرمایه‌ای این است که با گذشت زمان در صورت عدم نگهداری مستهلک می‌گردند. این ویژگی نیز با ویژگی پته‌آموزشی تطابق دارد؛ به‌طوری‌که اگر قراردادهای پته‌آموزشی با شرایط اقتصادی، اجتماعی، منطقه‌ای بازنگری نگردد، به تدریج اثربخشی خود را از دست خواهد داد و به عاملی بی‌تأثیر تبدیل خواهد گشت.

اعتبار: اعتبار یکی دیگر از ویژگیهای سرمایه است که به قابلیت پیش‌بینی سرمایه اشاره دارد. براین اساس دو بُعد شدت[1] و طول عمر[2] در قابلیت اعتماد سرمایه نقش دارند. نقش پته آموزشی نیز در صورتی از اعتبار برخوردار خواهد گشت که براساس استانداردهای تنظیم شدهٔ بخش مرکزی عمل کند. بنابراین اگر دولت استانداردها را برای همهٔ والدین اجرا کند، شدت و زمان اجرای برنامه افزایش خواهد یافت.

توانایی ایجاد سرمایه جدید از دیگری: یکی دیگر از ویژگیهای سرمایه این است که موجب ایجاد سرمایهٔ جدید می‌شود. مثلاً فلزات کالایی سرمایه‌ای هستند که تغییر شکل دادهٔ آنها ماشین تراش فلزات خواهد شد. پته آموزشی نیز با رقابتی کردن مدارس می‌تواند تبدیل به سرمایه‌ای شود که به سبب آن بهره‌وری مدارس افزایش یابد.

فرصت سرمایه‌گذاری: با ترکیب‌کردن کالاهای سرمایه‌ای مانند سیمان و فولاد می‌توان ساختمان ساخت. برای پته آموزشی نیز می‌توان با مشارکت بخش خصوصی یا مشارکت بخش خصوصی و دولتی فرصتهای جدید برای سرمایه‌گذاری در مدارس ایجاد کرد.

قابلیت نقل و انتقال مالکیت: یکی دیگر از ویژگیهای کالای سرمایه‌ای این است که می‌توان آنها را به شخص دیگری واگذار نمود. چون پته آموزشی مالکیت اعتباری شناخته می‌شود، لذا با توجه به اینکه مالکیت اعتباری قوامش به وضع و اعتبار است، قابل تغییر و تحول است و از مالکی به مالک دیگر منتقل می شود (هادوی‌نیا،۱۳۷۹)، بنابراین قابلیت نقل و انتقال مالکیت پته‌آموزشی از والدینی به والدین دیگر پس از اتمام تحصیل وجود دارد. یعنی والدین مالک حقیقی و دائم پته آموزشی نیستند، بلکه مالکیت آنان موقتی و اعتباری است.

1. Intensity
2. Longevity

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

چرا پته آموزشی مالکیت است؟

با توجه به تطابقی که از ویژگیهای سرمایه با پته آموزشی برشمردیم، دولت با طراحی و برنامه‌ریزی پته آموزشی در مدارس سرمایه‌گذاری می‌کند. از این رو سرمایه‌گذاری دولت در مدارس، در قالب پته آموزشی به معنای انتقال بخشی از مالکیت دولت به والدین است و می‌توان پته آموزشی را مالکیت نیز به‌حساب آورد. همچنین براساس نقش مالکیت که در پته آموزشی وجود دارد، دولت نیازمند تعیین حقوقی برای بهره‌برداری صحیح از مالکیتی است که برنامه پته آموزشی دارد. حقوق مالکیت تعیین شده سبب می‌شود که تنظیم قرارداد برای مشارکت والدین از استحکام قانونی بیشتری برخوردار گردد. برای تبیین اینکه چرا پته آموزشی مالکیت به‌حساب می‌آید به تشریح مفهومی مالکیت می‌پردازیم.

مالکیت چیست؟ یکی از عناصر تعیین کنندهٔ نظامهای اقتصادی، مالکیت است. مالکیت نقش حیاتی در بازار دارد. در واقع مالکیت در بازار سبب ایجاد ارزش افزوده در ارائه محصول می‌شود (کارلسون[1]،۲۰۰۱). از آنجاکه امروزه منظور از کار در کار یدی خلاصه نمی‌شود، افراد با به‌کارگیری انباشتی از سرمایه‌های فیزیکی، انسانی، اجتماعی و انواع دانش می‌توانند ارزش تولید کنند و مالکیت بر ارزش تولید شده داشته باشند. شناسایی مفهوم حقوق مالکیت می‌تواند سبب حفاظت از ارزش تولید شده باشد.

مالکیت، گاهی واقعی است؛ یعنی مالک، تصرف واقعی بر مِلک دارد؛ مانند مالکیت خداوند بر مخلوقات، و مالکیت انسان بر نفس یا بر صورت ذهنی اشیا. گاهی نیز این تصرف اعتباری است؛ یعنی میان مالک و مِلک فقط رابطه فرض می‌شود که آنچه جدا و گسیخته از مالک است، به منزله آنچه به او ارتباط دارد، در نظر گرفته شود. در واقع نوعی شبیه‌سازی انجام می شود (دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، ۱۳۷۱: ۹۱). بنابراین می‌توان گفت عنصر اصلی در مفهوم مالکیت، امکان تصرف است که گاهی به‌صورت، مالکیت حقیقی مطرح می‌شود و گاهی به معنای جواز دلالت می‌کند. تفاوت اساسی این دو مالکیت این است که در مالکیت حقیقی، همواره مِلک بر مالک قائم است، و هیچ وقت از مالکش جدا و مستقل نمی‌شود (طباطبایی، به نقل از هادوی‌نیا، ۱۳۷۹)؛ ولی مالکیت اعتباری از آنجا که قوامش به وضع و اعتبارش بستگی دارد، قابل تغییر و تحول است و امکان دارد این نوع ملک از مالکی به مالک دیگر منتقل شود و می‌توان گفت که یکی از نشانه های مالکیت اعتباری، قابلیت انتقال مِلک است(همان).

1. Carlsson

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

پته آموزشی مالکیت است

همان‌طور که در معنای مالکیت اشاره شد مالکیت به رابطه خاص میان مالک و شیئی اشاره می‌کند که امکان تصرف مالک در شیئی را نشان می‌دهد. گاهی این رابطه، اعتباری است؛ بنابراین می‌توان گفت عنصر اصلی در مفهوم مالکیت، امکان تصرف است که بر جواز، دلالت می‌کند. در مالکیت اعتباری، افراد توانمند با شباهت به مالکیت حقیقی که در آن، مالک امکان وجودی جهت تصرف در شیئی را دارد، میان مالک و شیئی اعتباری، رابطه‌ای برقرار می‌کنند که مالک برای دستیابی به مقاصد اجتماعی، در تصرف مجاز است. مالکیت حقیقی، هیچ وقت از مالکش جدا و مستقل نمی‌شود ولی مالکیت اعتباری از آنجا که قوامش به وضع و اعتبارش بستگی دارد، قابل تغییر و تحول است، امکان دارد شیئی از مالکی به مالک دیگر منتقل شود و می‌توان گفت که یکی از نشانه‌های مالکیت اعتباری، قابلیت انتقال است (هادوی‌نیا، ۱۳۷۹). بنابراین پته آموزشی از مصادیق مالکیت اعتباری شناخته می‌شود که والدین برای دستیابی به مقاصد خود می‌توانند در تصرف موقتی و اعتباری بخشی از آموزشی که مدرسه ارائه می‌دهد، مجاز باشند.

آدام اسمیت معتقد است از آنجا که دولت وظیفهٔ حفاظت از ثروت جامعه و افراد را دارد، باید از طریق چارچوب قانونی، حقوق مالکیتی تضمین شده را برای افراد فراهم کند. آدام اسمیت تأکید می‌کند که عقد قراردادهای خصوصی، تخصصی شدن را افزایش می دهد بنابراین سبب بروز نوآوری و شتاب رشد اقتصادی خواهد شد. لاک نیز دربارهٔ اهمیت قراردادهای اجتماعی می‌گوید: قراردادهای اجتماعی میان انسانهای آزاد اتفاق می‌افتد. به این ترتیب در صورت تضییع حقوق افراد، این حق به‌وجود می‌آید که نسبت به تغییر وضعیت اقدام کنند (مگی،۱۳۸۹: ۱۰۷). پته آموزشی در واقع قراردادی است که براساس آن دولت مالکیت خود را بر بخشی از آموزش جامعه، به والدین واگذار می‌کند تا سبب توسعه فرصتهای آموزشی در جامعه گردد (فریدمن،۱۹۶۲؛ به نقل از وسمن،۲۰۰۵).

چون مالکیت پته آموزشی برای والدین اعتباری است بنابراین با ایجاد شرایط انگیزشی برای والدین می‌توان تجربه مالکانه به‌وجود آورد. بدین ترتیب والدین احساس می‌کنند که مالک هدف آموزشی دانش‌آموز خود هستند و خود را بخشی از آن هدف احساس می‌کنند. این شرایط انگیزشی، نیازمند استفاده از سازوکارهای مالکیت روانشناختی[1] است.

1. Psychological ownership

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

همچنین در جامعه به‌منظور برقراری حقوق و شکل‌گیری اجتماع سیاسی و قدرت قانونگذاری، هر فرد پیمانی را میان دولت متبوع برقرار می‌کند که براساس آن بخشی از حقوق خود را به دولت واگذار می‌کند؛ به این ترتیب استفاده از مالیات در جامعه شکل می‌گیرد. به‌عبارت دیگر مالیات مشارکتی است میان افراد برای شکل‌گیری اجتماع سیاسی در جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند. از نظر لاک آغاز مالکیت با خروج چیزی از وضع مشترکش پدیدار می‌گردد (۱۳۸۷). بنابراین برگشت مالیاتی که والدین در قالب پته آموزشی از سوی دولت صرف آموزش در جامعه می‌کنند، مالکیتی را به والدین واگذار می‌کند که دارای اثر است. اثر آن این است که تصرفات والدین در پته آموزشی به رضایت کسی منوط نیست؛ اما مدرسه، برای تصرف آن باید رضایت والدین را جلب کند. البته این مالکیت دارای محدودیت و حد و اندازه‌ای است که براساس ایجاد قوانین باید حدودی را برای آن در نظر گرفت و مقیاس سنجش آن اثری است که والدین برای آسایش و رضایت خود و فرزندان به‌جا می‌گذارند. بنابراین چون والدین صاحب کار و مالک پته آموزشی می‌شوند، می‌توانند با تدبیر، نوع آموزشی که دلخواه آینده فرزند خودشان است را انتخاب نمایند و آموزش فرزند خود را از آموزش اشتراکی جدا کنند؛ هر چند که قوانین حکومتی در تنظیم شیوه مالکیت با تنظیم قراردادها مدخلیت دارد.

کوپن آموزشی حق انتخاب (مدیریت) است

حق انتخاب یکی از حقوق موجود در آموزش و پرورش محسوب شده است (قاضی،۱۳۸۵). ماده ۱۲ اعلامیه حقوق جهانی بشر در اسلام نیز تضمین تنوع تعلیم بر دولت[حق انتخاب] و هرکس از فرد و جامعه که توانایی دارد را واجب دانسته است؛ به طوری که مصالح جامعه را برآوَرَد و معرفت دین اسلام و حقایق عالم هستی و تصرف معقول در آن حقایق را به سود بشریت امکان‌پذیر سازد (جعفری،۱۳۸۶). بنابراین چگونه می‌توان حق انتخاب را برای والدین فراهم کرد تا بتوانند براساس این حق، تصمیم‌گیری درستی بر آموزش کودکان خود داشته باشند.

مهم‌ترین مفهومی که همهٔ صاحبنظران در مدیریت مورد تایید قرار داده‌اند، این است که تصمیم‌گیری، بخش جدایی ناپذیر مدیریت است که در محیط مشارکتی انجام می‌گیرد. به نظر هربرت سایمون، تصمیم گیری جوهر اصلی مدیریت است و حتی می‌توان مدیریت را مترادف با آن دانست (علاقه بند،۱۳۸۹). تصمیم‌گیری به معنای انتخاب راه‌حلهای متفاوت، سبب حق انتخاب می‌شود.

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

پته آموزشی والدین را مخیر در انتخاب مدرسه و نوع آموزشی می‌کند که برای آینده فرزند خود متصور هستند. به‌طوری‌که با درگیر کردن آنها و ایجاد حق انتخاب مدرسه سبب گسترش انتخابها در فضای اجتماعی قابلیت‌زا برای دستیابی به زندگی بهتر می شود. این امر نیز امکان توانمند سازی والدین برای ارتقای شاخص توسعه انسانی[۱] را فراهم می‌کند.

پته آموزشی در صورتی سبب نظارت والدین خواهد شد که حق دسترسی همهٔ دانش‌آموزان برای دریافت پته آموزشی برابر باشد؛ به‌طوری‌که با افزایش تقاضا از سوی والدین برای مدارس با کیفیت بیشتر، امکان رقابت‌پذیری برای عرضهٔ باکیفیت محقق گردد. در این‌صورت پته آموزشی حقوقی را برای والدین ایجاد می‌کند که براساس آن نظارت والدین را برای آموزش باکیفیت بیشتر افزایش می‌دهد. نظارت والدین سبب تمایل به افزایش توانمندی والدین در مشارکت آنان با مدرسه خواهد شد و مدیریتی مبتنی بر افزایش کارایی و اثربخشی در مدارس ایجاد خواهد کرد. همچنین پته آموزشی در صورتی حق انتخاب را برای والدین دربرخواهد داشت که کاهش شهریه در مدارس اتفاق افتد؛ به‌طوری‌که کاربست آن منجر به حمایت از تقویت مدیریت مدارس و پاسخگویی مدارس باشد. از این رو، برای نیل به این هدف تقویت مالکیت تیمی و حمایت از مدارس و بهبود مدیریت آموزشی و نظارت را مورد توجه قرار دادند (بانک جهانی با همکاری یونیسف و یونسکو،۲۰۰۹، ص۱۷~۱۶).

با افزایش دسترسی والدین به مدارس با کیفیت و مراتب آن افزایش تقاضا و رقابت‌پذیری مدارس موجب پاسخگویی به والدین برای جذب بیشتر تقاضای آموزشی می شود و حق انتخاب والدین را برای تصمیم‌گیری خود در انتخاب مدارس با کیفیت افزایش می‌دهد. به این ترتیب امکان مشارکت والدین در تصمیم‌گیری مدارس افزایش می‌یابد و سهم والدین در افزایش کیفیت آموزشی و مشارکت در تصمیم‌گیری مدارس تعیین می‌گردد و چون پته آموزشی سبب مشارکت والدین در تصمیم‌گیری مدرسه می‌شود می‌توان آن‌را از این منظر حق انتخاب (مدیریت) والدین نیز نامید.

نتیجه گیری

از نظر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، حق آموزش، پیش‌فرضی قابل قبول و مورد توجه است؛ به‌طوری‌که بر تأمین و همگانی بودن و رایگان بودن آن از سطح ابتدایی تا سطح متوسطه تأکید شده است (توحیدی و شعبانی،۱۳۸۶)؛ بنابراین یکی از وظایف اساسی دولت با توجه به بند

۱. در اولین گزارش ملی توسعه انسانی به‌منظور ترسیم مفهوم توسعه انسانی با تأکید بر هدف زندگی بهتر، توسعه انسانی این گونه تعریف شده است: توسعه انسانی فرآیند بسط انتخابها در بستر فضای اجتماعی قابلیت‌زا برای دستیابی به زندگی بهتر است.

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

سه اصل سوم قانون اساسی، این است که امکان آموزش، پرورش و تربیت بدنی رایگان را برای همه در تمام سطوح مهیا سازد (مهرپور، ۱۳۸۷).

به کارگیری عبارت "برای همه" در بند سه اصل سوم قانون اساسی و "برای همه ملت" در اصل سی‌ام قانون اساسی، ذهن را به این سو متمایل می‌کند که قانون اساسی به حق آموزش و پرورش برای همه اتباع کشور معتقد است و تبعیض در میان اتباع کشور را روا نمی‌دارد. هر چند افراد نیز هر کدام بر حسب استعداد و شایستگی‌های خود به میزان متفاوت از این امکان بهره‌مند می‌شوند(پیشین).

در قانون اساسی تأکید شده است که "هیچ محدودیت قانونی برای آموزش و پرورش از نظر سن، جنس و مرام و مسلک یا عقیدهٔ دینی و مذهبی وجود ندارد"(هاشمی،۱۳۸۴). بند ۱ از اصل چهل و سوم قانون اساسی نیز، آموزش و پرورش را جزء نیازهای اساسی بشر دانسته و یکی از نتایج پایداری اقتصاد در کشور را تأمین مناسب آموزش و پرورش برای همگان، معرفی کرده است. همچنین اشاره کلی قانون اساسی به آزادیهای اجتماعی و فرهنگی در مواد مختلف نیز قطعاً حق بر آموزش و پرورش را در بر می‌گیرد (توحیدی و شعبانی،۱۳۸۶). از دیگر الزامات دولت ایران به رعایت حق آموزش و پرورش، عضویتش در میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و کنوانسیون مبارزه با تبعیض در آموزش یونسکو است که به طور طبیعی التزام به این امر را برای دولت به همراه دارد (همان).

از دیگر وظایف اساسی دولت طبق بند دو اصل سوم قانون اساسی عبارت است از "... بالابردن سطح آگاهیهای عمومی در همه زمینه‌ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسایل دیگر" و طبق بند چهار همان اصل: "تقویت روح بررسی و تتبع و ابتکار در تمام زمینه‌های علمی، فنی، فرهنگی و اسلامی از طریق تأسیس مراکز تحقیق و تشویق محققان". البته این مهم در صورتی محقق خواهد شد که نظام آموزشی از شیوه کاملاً یکنواخت بیان امور علمی صرف و تفکرات محض فلسفی عبور کند و تئوریهای خود را در میدان عمل به واقعیات نزدیکتر کند (هاشمی،۱۳۸۴: ۲۸۲).

بدین منظور و برای عملی کردن مبانی موجود در قانون اساسی، پته آموزشی می‌تواند علاوه بر ایجاد حق مالکیت برای والدین، موجب حق انتخاب به‌منظور نظارت در مدارس نیز گردد. براین اساس می‌توان پته آموزشی را از دو زوایه مورد مطالعه قرار داد: اول مشارکت والدین در مالکیت مدارس و دوم مشارکت والدین در مدیریت مدارس. با توجه به راهکار ۱۶/۲ سند تحول راهبردی

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

برای تدوین برنامه جامع مشارکت سازنده و اثربخش معلمان، متربیان و والدین در تربیت رسمی و عمومی(دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش،۱۳۸۹) و راهکار ۹/۴ سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مبنی بر تقویت و گسترش مدارس غیردولتی با اصلاح و بازنگری قوانین و مقررات موجود (شورای عالی انقلاب فرهنگی،۱۳۹۰) می‌توان با بهره گیری از پته‌آموزشی، مشارکت والدین را بمنظور نظارت سازنده آنان در تربیت رسمی و عمومی با ایجاد حق آموزشی برای آنان افزایش داد.

با توجه به مبانی مطرح شده مبنی بر سرمایه بودن نقش پته آموزشی، دولت می‌تواند برای کاهش تصدی‌گری خود بخشی از مالکیت خود (سرانه آموزشی) را بر آموزش و پرورش در قالب پته آموزشی به والدین منتقل نماید. به این ترتیب مشارکت والدین در مالکیت مدارس به مالکیت اعتباری و روانشناختی والدین می‌انجامد که ضمن احساس رضایت آنان، سبب افزایش حس خود- گردانی و مسئولیت در والدین می‌شود. انتقال سرانه آموزشی به والدین به مسئولیت‌پذیری بیشتر آنان برای نظارت بر عملکرد می‌انجامد که سبب افزایش مشارکت والدین در مدیریت مدارس و افزایش توانمندی والدین در برخورد با رویدادهای آموزشی در مدرسه خواهد شد. اما آنچه در ورای تحقیقات مربوط به هزینه- اثربخشی طرح پته آموزشی دیده میشود این است که تجربه خصوصی کردن از طریق پته آموزشی موجب نابرابری آموزشی می‌شود و موفقیت دانش آموزان را سبب نمی‌شود (کارنوی،[1] ۱۹۹۹)؛ لذا برای تحقق بخشیدن به این هدف و ایجاد برابری آموزشی و برای اینکه بتوانیم مقایسه واقعی میان مدارس دولتی و خصوصی داشته باشیم نیازمند این هستیم که هزینه آموزش خصوصی را تحت شرایط مدیریت خصوصی برای بخش وسیع و یا حتی سیستم یکپارچه آموزشی به حساب آوریم (همان). براین اساس آنچه در طرح پته آموزشی در مدارس باید اکیداً مورد توجه قرار گیرد این مسئله است که نگاه به این پدیده آموزشی از یک زاویه منجر به شکست خواهد گردید و به‌منظور عملی‌شدن آن لازم است علاوه بر در نظر گرفتن انتقال سرانه دانش‌آموزی به‌جای مدرسه به والدین، عوامل زیر نیز در نظرگرفته شود: حق برابر دسترسی همهٔ دانش‌آموزان به‌منظور افزایش تقاضای آموزشی، کاهش شهریه مدارس با واگذاری مالکیت مدارس به بخش خصوصی (مالکیت اعتباری و تیمی معلمان و مدیران واجد شرایط)، شفافیت و پاسخگویی مدارس، حمایت از حقوق مالکیت مدارس، مشارکت والدین از طریق نظارت در تصمیم‌گیری، افزایش توانمندی والدین از سوی دولت.

1. Carnoy

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

منابع

ابوالمعالی، خدیجه. (۱۳۹۱). *پژوهش کیفی از نظریه تا عمل*. تهران: انتشارات علم.

باقری، خسرو. (۱۳۸۹). *رویکردها و روشهای پژوهش در فلسفه تعلیم و تربیت*. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

توحیدی، احمدرضا و شعبانی، قاسم (۱۳۸۶). *حقوق اساسی و ساختار حکومت اسلامی*. تهران: انتشارات اطلاعات، چاپ بیست و هشتم، ص ۱۵۶.

جعفری، محمدتقی. (۱۳۸۶). *حقوق جهانی بشر*. تهران: مؤسسه تدوین و نشر آثار علامه جعفری، چاپ دوم، ص ۱۷۲.

دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۸۹). *سند تحول راهبردی نظام تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران در افق چشم‌انداز (سند مشهد مقدس)*. انتشارات شورای عالی آموزش و پرورش.

سازمان برنامه و بودجه.(۱۳۷۸). *اولین گزارش ملی توسعه انسانی جمهوری اسلامی ایران*. انتشارات سازمان برنامه و بودجه، فصل اول،ص۳۶.

شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰). *سند تحول بنیادین آموزش و پرورش*. انتشارات دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.

ضرغامی،سعید و بازقندی، پروین. (۱۳۹۱). هستی شناسی فناوری اطلاعات: بازخوانی نقش و جایگاه فناوری اطلاعات در تربیت. *پژوهش نامه مبانی تعلیم و تربیت*، سال دوم، شماره ۲، ۹۹-۱۲۰.

علاقه بند، علی. (۱۳۸۹). *مبانی نظری و اصول مدیریت آموزشی*. تهران: نشر روان.

قاضی، سید ابوالفضل. (۱۳۸۵). *بایسته‌های حقوق اساسی*. تهران: نشر میزان، چاپ بیست و هفتم، ص ۱۴۹.

قنادان، محمود. (۱۳۸۴). *اقتصاددانان بزرگ*. تهران: نشر رسانه الکترونیک.

کارنوی، مارتین. (۱۳۸۰). اقتصاد سیاسی در فرایند تولید آموزش و پرورش، (ترجمه عبدالحسین نفیسی). *دانشنامه اقتصاد آموزش و پرورش*. تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت.

گال،مردیت؛ بورگ، والتر وگال، جویس.(۱۳۸۳). *روشهای تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روانشناسی*، (ترجمه جمعی از مترجمان، به اهتمام احمدرضا نصر). تهران: سمت.

لاک، جان. (۱۳۸۷). *رساله ای در باب حکومت*، (ترجمه حمید عضدانلو). تهران: نشر نی.

مگی، برایان. (۱۳۸۹). *سرگذشت فلسفه*، (ترجمه حسن کامشاد). تهران: نشر نی.

مهرپور، حسین. (۱۳۸۷). *مختصر حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران*. تهران: نشر دادگستر، ص ۷۳.

نادری، ابوالقاسم. (۱۳۸۹). سازوکار و الگوی مطلوب تخصیص منابع مالی برای آموزش و پرورش: مبانی، الزامات، عناصر و الگوریتم. *فصلنامه تعلیم و تربیت*، شماره ۱۰۴، ۵۹-۹۰.

هادوی‌نیا، علی‌اصغر. (۱۳۷۹). *مبانی نظری ساختار مالکیت از دیدگاه قرآن*. قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی www.maarefquran.com

هاشمی، سید محمد. (۱۳۸۴). *حقوق بشر و آزادی‌های اساسی*. تهران: نشر میزان، چاپ اول، ص ۵۰۱.

Andersen, S. C. (2005). *Selection and competition effects in a large-scale school voucher system.* For presentation at the conference European Public Choice Society 1005, University of Durham, U. K., March 31 to 3 April.

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

Angrist, J., Bettinger, E.P., Bloom, E., King, E. & Kremer, M. (2002). Vouchers for private schooling in Colombia: Evidence from a randomized natural experiment. *American Economic Review*, *92*(5), 1535–1558.

Carlsson, R. H. (2001). *Ownership and value creation: Strategic corporate governance in the new economy*. Chichester, UK: John Wiley.

Carnoy, M. (1999). *Globalization and educational reform: What planners need to know.* Paris: UNESCO, pp. 56-57.

Coleman, J. S. (1998). Social capital in the creation of human capital. *The American Journal of Sociology*, 94, S95-S120.

Edwards, G., & Tisdel, C. (1989). The educational system of Zimbabwe compared with those of selected African and advanced countries: Costs, efficiency and other characteristics. *Comparative Education*, *25*(1), 57-76.

Etscheidt, S. (2005).Vouchers and students with disabilities: A multidimensional analysis. *Journal of Disability Policy Studies*, *16*(3), 156-168. Retrieved from dps.sagepub.com at University of South Australia on June 14, 2011.

Firestone, J. M., & McElroy, W. M. (2005). Doing knowledge management. *The Learning Organization Journal*, *12*(2), 189–212.

Fischel, W. A. (2005). Why voters veto vouchers: Public schools and community-specific social capital. *Economics of Governance*, 7, 109–132.

Gauri, V., & Vawda, A. (2004). Vouchers for basic education in developing economies: A principal agent perspective. *World Bank Research Observer*, *19*(2), 259–280.

Gill, B. P., Timpane, P.M., Ross, K. E., Brewer, D. J. & Booker, K. (2007). *Rhetoric versus reality: What we know and what we need to know about vouchers and charter schools.* Santa Monica, CA: RAND.

Hanushek, E. A., & Woessmann, L. (2007). *Education quality and economic growth.* World Bank, Washington, DC.

Hoxby, C. M. (1994). *Do private schools provide competition for public schools?* NBER (National Bureau of Economic Research) Working Paper 4978. Cambridge, MA: NBER.

Levin, H. M., & Belfield, C. R. (2003). The marketplace in education. *Review of Research in Education*, *27*(1), 183-219.

Narayan, D., & & Pritchett, L. (1997). *Cents and sociability: Household income and social capital in rural Tanzania.* Policy Research Working Paper 1796. Washington, DC: The World Bank.

Patrinos, H., Barrera-Osori, F., & Guaqueta, J. (2009). *The role and impact of public-private partnerships in education*. Washington D.C.: World Bank

Putnam, R. (1996). Who killed civic America. *Prospect*, 66-72.

Robison, L. J., Schmid, A. A., & Siles, M.E. (2002). Is social capital really capital?. *Review of Social Economy*, LX(1), 1-21.

Schuller, T. (2007). Reflections on the use social capital. *Review of Social Economy*, *65*(1), 11-28.

Sen, A. (2007). *Workshop for public-private partnership in education.* BS Reporter/New Delhi, December.

Sobel, J. (2002). Can we trust social capital?. *Journal of Economic Literature*, *40*, 139–154.

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]

Woessmann, L. (2005). *Public-private partnerships in schooling: Cross-country evidence on their effectiveness in providing cognitive skills*. Prepared for the conference Mobilizing the Private Sector for Public Education, World Bank and Kennedy School of Government, Harvard University, Cambridge, MA, October 5–6.

World Bank (2001) *Understanding and Measuring Social capital.* Available at http://siteresources.worldbank.org/INTSOCIALCAPITAL/Resources/Social-Capital-Initiative-Working-Paper-Series/SCI-WPS-24.pdf

World Bank, UNICEF, & UNESCO (2009). *Six steps to abolishing primary school fees*: *Operational Guide.* Washington, DC: The International Bank for Reconstruction and Development /The World Bank.

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1394.31.3.3.6]